

Γιατί αποτυγχάνουν οι μεταρρυθμίσεις στην Ελλάδα;

Μια συζήτηση για τη «Δημιουργική Ελλάδα» του Κώστα Σημίτη

Γιάννης Μπασκόζος

Γιατί δε στέκεται δυνατόν να προχωρήσουν οι μεταρρυθμίσεις στη χώρα μας; Φταίνε τα κόμματα, οι διαμορφωμένες κοινωνικές δομές ή κάτι άλλο;

Στα ερωτήματα αυτά δεν απάντησε το πρόσφατο βιβλίο του Κώστα Σημίτη, *Πολιτική για μια Δημιουργική Ελλάδα, 1996-2004* (Πόλις), στο οποίο ο τ έως πρωθυπουργός αποπειράθηκε να αποτυπώσει την πολιτική της κυβερνητικής του οκταετίας. Όπως παρατήρησαν οι περισσότεροι, το βιβλίο ήταν μάλλον ένας κυβερνητικός απολογισμός, παρά ένα σώμα σκέψεων και αποτιμήσεων για το εκσυγχρονιστικό πείραμα των μεταρρυθμίσεων...

Με αφετηρία, πάντως, το βιβλίο Σημίτη, διασταύρωσαν τις απόψεις τους ο Αντώνης Μακροδημήτρης, καθηγητής του Πανεπιστημίου Αθηνών, και ο Θοδωρής Πελαγίδης, καθηγητής του Πανεπιστημίου Πειραιώς, στο πρώτο τεύχος του ανανεωμένου περιοδικού *Διαβάζω*. Ο διάλογός τους εγκαινιάζει τη στήλη συζήτησης «Με αφορμή ένα βιβλίο» που καθιέρωσε το *Διαβάζω* με κύριο στόχο να δείξει ότι τα βιβλία δεν είναι για να περνάμε τον χρόνο μας, αλλά για να βαθιάινουμε τη σκέψη μας και να βοηθάμε την πράξη μας.

Σε μια προσπάθεια να δώσει τη δική του απάντηση στα αρχικά ερωτήματα, ο Θοδωρής Πελαγίδης θα σημειώσει ότι η εκσυγχρονιστική διακυβέρνηση Σημίτη, παρά τις επιτυχίες, ιδίως όσον αφορά την είσοδο της χώρας στην Ευρωζώνη, την επίτευξη της μακροοικονομικής σταθερότητας χωρίς λιτότητα ή και την επιτυχή προετοιμασία των Ολυμπιακών Αγώνων καθυστέρησε ή ανέβαλε κρίσιμες θεσμικές μεταρρυθμίσεις που αφορούν κυρίως τον ευρύτερο δημόσιο τομέα και την παροχή των δημόσιων αγαθών (παιδεία, υγεία, και δημόσια διοίκηση).

Αναζητώντας το τι φταίει γι' αυτό, ο Πελαγίδης φθάνει στα γνωστά προβλήματα της χώρας: «κούφιο κράτος», διάτρητο, αδύναμο να αντισταθεί με τις υπάρχουσες δομές του στην εισβολή των προσοδοθηρικών ομάδων επιμέρους συμφερόντων, που συνεχίζουν να το ληλατούν με συνεχώς αυξανόμενη ένταση ♦ αλλά ταυτόχρονα και «κράτος-χταπόδι», διογκωμένο, με 15.000 νόμους περίπου, που απλώνει τα πλοκάμια του και τυλίγει τις όποιες πρωτοβουλίες θα μπορούσε να αναπτύξει η κοινωνία και η αγορά, εκεί που πρέπει. Στο πλαίσιο αυτό, η γραφειοκρατία εναλλάσσει την ανοχή της στην επικρατούσα κατάσταση με τη λευκή απεργία της και ενίοτε τη διαφθορά.

Ο Πελαγίδης αναφέρεται ακόμη στις «αναδιανεμητικές ομάδες» συμφερόντων, οι οποίες πέρα από κομματικές τοποθετήσεις «αλωνίζουν και δρουν σαν Βίκινγκς, λαφυραγωγώντας στα στεγανά του κράτους και των κλειστών αγορών τους απληροφόρητους και ανυποψίαστους καταναλωτές, φορολογούμενους κ.λπ. Ο ένας βάζει το χέρι στην τσέπη του άλλου.» Τέλος, διαπιστώνει τις βασικές αδυναμίες των κομμάτων ως προς τις δημοκρατικές δομές, τη διαφάνεια ή την πολιτικοτεχνοκρατική υποδομή: Το πολιτικό σύστημα νοσεί, καθώς απουσιάζουν οι «έλεγχοι και εξισορροπήσεις» (checks and balances).

Ολοκληρώνοντας την αρχική του παρέμβαση, ο Πελαγίδης σημειώνει ότι, στο παζλ που ξετυλίγεται σήμερα μπροστά μας, η κυβέρνηση Σημίτη δεν έδωσε λύση, αλλά ούτε η σημερινή κυβέρνηση δείχνει να έχει τα φόντα να το πράξει, καθώς «θυμίζει όλο και περισσότερο τις κομματικοκρατικές, λαϊκοδεξιές κυβερνήσεις άλλων εποχών».

Από την πλευρά του, ο Αντώνης Μακροδημήτρης διαπιστώνει ότι ο «εκσυγχρονισμός»

αποδείχθηκε ευκολότερος στα λόγια -στο συμβολικό, δηλαδή, επίπεδο- και δυσκολότερος στα έργα, στην πράξη. Γενικεύοντας, παρατηρεί ότι αυτό είναι ίσως το ανυπέρβλητο πρόβλημα που αντιμετωπίζει κάθε ιδέα, όσο πλησιάζει στον ορίζοντα της πραγματικότητας. Τι μένει, συνεπώς;

«Να μην επιχειρεί διόλου κανείς να μεταβάλει και να επηρεάσει τα πράγματα με βάση κάποιες ιδέες, κάποιο ιδεολογικό ή θεωρητικό υπόβαθρο και προσανατολισμό; Ή να προσδιορίσει, αντίθετα, και να τροποποιήσει έγκαιρα και συστηματικά τις συνθήκες και τις προϋποθέσεις της εφαρμογής τους;

Φυσικά, οι προθέσεις δεν αρκούν, ούτε δικαιολογούν τα πεπραγμένα. Η πολιτική, όμως, όπως και τόσα πράγματα στη ζωή, κρίνονται από τα συγκεκριμένα αποτελέσματα. Και τα αποτελέσματα της μακράς διακυβέρνησης Σημίτη, μολονότι δεν είναι αμελητέα, υπήρξαν ωστόσο αισθητά μικρότερα και υπολείπονται των στόχων όσο και της κρισιμότητας των προβλημάτων, που έπρεπε να αντιμετωπισθούν έγκαιρα και μεθοδικά.»

Ο Μακρυδημήτρης παραδέχεται τα θετικά της διακυβέρνησης Σημίτη, αλλά σημειώνει ότι υπήρξαν και «παταγώδεις αποτυχίες». Μπορούν να αναφερθούν, ενδεικτικά, η ματαιώση του σχεδίου για αλλαγή του ασφαλιστικού και συνταξιοδοτικού συστήματος, η αναποτελεσματικότητα της αποκρατικοποίησης ζημιογόνων επιχειρήσεων του Δημοσίου, το σκάνδαλο του χρηματιστηρίου, η συντήρηση μιας νόθας πολιτικής ανάθεσης δημόσιων έργων και προμηθειών του Δημοσίου και -τελευταίο, αλλά όχι έλασσον- το φαινόμενο της όξυνσης της διαφθοράς στη διαχείριση του δημόσιου χρήματος από κομματικά και κυβερνητικά στελέχη.

Στο ερώτημα, ποια είναι τα βαθύτερα αίτια που εξηγούν αυτές τις μεταρρυθμιστικές αστοχίες, οι απαντήσεις που δίνει ο Μακρυδημήτρης είναι πολλές και, όπως σημειώνει, όχι ακόμη οριστικές. Πρόκειται εδώ για μια ποικιλία παθολογικών φαινομένων:

«Είτε για σχεδιαστικές ατέλειες (πολλά πράγματα επιχειρούνται δίχως να έχει προηγηθεί συστηματική ανάλυση και προετοιμασία), είτε για την απουσία συνέχειας και σταθερότητας πολιτικής, όταν ο ένας υπουργός (λ.χ. της Παιδείας) μεταβάλλει το έργο του άλλου, είτε για την έλλειψη εμπιστοσύνης και αξιοπιστίας προς τον μεταρρυθμιστή που έχει ξοδέψει αυτό το πολύτιμο κεφάλαιο σε λαϊκιστικές κινήσεις και ελιγμούς, είτε για την αιχμαλωσία της κρατικής διοίκησης από τον κομματισμό και την πελατειακή λογική σε βάρος της ανεξαρτησίας και της ουδετερότητάς της, είτε για το ▫ βοναπαρτισμό' στην άσκηση της εξουσίας και την αυταπάτη του κυβερνητισμού των ολίγων και εκλεκτών επί των πολλών και αδαών.»

Σίγουρα, όμως, σημειώνει ο κ. Μακρυδημήτρης, αυτό που χαρακτηρίζει τη μακρά περίοδο διακυβέρνησης Σημίτη είναι ότι οι μηχανισμοί στους οποίους στηρίχθηκε για να μεταβάλει το κράτος και την κοινωνία, αποδείχθηκαν τελικά ατελέσφοροι και αναποτελεσματικοί. Έτσι, το κόμμα εξακολούθησε να ποδηγετεί το κράτος και να κυριαρχεί πελατειακά επ' αυτού αλλά και της κοινωνίας, μη επιτρέποντας να διαμορφωθεί μια διοίκηση ουδέτερη, επιστημονικά οργανωμένη και αξιοκρατικά στελεχωμένη. Αλλά ούτε και δημιουργήθηκε μια κοινωνία πολιτών που θα άφηνε πίσω της τη μακρά παράδοση της καχεξίας, του μαρασμού και της κομματικοκρατικής εξάρτησης και υποτέλειας.

Εν ολίγοις, ο Μακρυδημήτρης καταλήγει ότι η αδυναμία ελέγχου της βαθιάς τάσης για την κομματικοποίηση του κράτους, η άτακτη στη συνέχεια υποχώρηση στη γοητεία της απατηλής θεότητας του κυβερνητισμού και ο αυτοεγκλεισμός του Κώστα Σημίτη στο «βοναπαρτικό» ιδεολόγημα του άφθαρτου κυβερνήτη, όσο και η συντήρηση της καχεξίας της κοινωνίας των πολιτών και η απουσία στηριγμάτων σε αυτήν, στάθηκαν μερικά από τα κυριότερα αίτια που οδήγησαν στη μεταρρυθμιστική άπνοια και αστοχία της διακυβέρνησης Σημίτη.

Επανερχόμενος, ο Πελαγίδης τονίζει ότι «το κόμμα -όπως και το κράτος άλλωστε- λαφυραγωγήθηκε την περίοδο αυτή από τις ομάδες επιμέρους συμφερόντων, που στην περίπτωση της Ελλάδος έρχονται υπερκομματικά και από τα κάτω της κοινωνίας», αποκτώντας σε πολλές περιπτώσεις σε κλεπτοκρατική μορφή και δράση. Κατά την άποψή του, για να αντιμετωπίσει την πραγματικότητα αυτή, ο τέως πρωθυπουργός έπρεπε, να ξεκινήσει από τις μεταρρυθμίσεις από το κόμμα του, δημιουργώντας στο ΠΑΣΟΚ σύγχρονες, δημοκρατικές δομές, στα ευρωπαϊκά πρότυπα του γερμανικού SPD και του βρετανικού Εργατικού Κόμματος. Στο βαθμό που αυτό δεν συνέβη, η κατασκευή του «κόμματος-εχθρού» που αντιστέκεται στις μεταρρυθμίσεις που θέλει να εφαρμόσει η «φωτισμένη ηγεσία», παραμένει ως μια απλή δικαιολογία για τη μεταρρυθμιστική αποτυχία της τελευταίας - δηλαδή, την αποτυχία της να εξουδετερώσει τις κλεπτοκρατικές ομάδες- και οδηγεί στους βοναπαρτισμούς, που ορθώς επισημαίνει και ο συνομιλητής του. Κλείνοντας τη συζήτηση, ο Μακρυδημήτρης αναφέρεται στα σημεία εκείνα του βιβλίου του τέως πρωθυπουργού, όπου ο τελευταίος παραδέχεται την κυριαρχία των πελατειακών σχέσεων, τις οξείες πολιτικές και κομματικές αντιπαραθέσεις, την απουσία πνεύματος και μιας λογικής ουδετερότητας και αξιοκρατίας στη στελέχωση και τη λειτουργία του κράτους, το συγκεντρωτισμό στην άσκηση της εξουσίας και, ως κρισιμότερο επακόλουθο όλων, τη διάχυση της αδιαφάνειας και της διαφθοράς. Και καταλήγει στο ερώτημα:

«Έγινε η διοίκηση πιο σύγχρονη και πιο αποτελεσματική, όπως υποστηρίζει στις σελίδες του βιβλίου του ο Κ. Σημίτης (σελ. 354), ή μήπως τα βασικά συμπτώματα της παθολογίας της δεν έπαψαν να ανακυκλώνονται και να συντηρούνται - παρά τη σύσταση των ΚΕΠ, τη λειτουργία του Συνηγόρου του Πολίτη, τις συγχωνεύσεις των δήμων και την περιώνυμη συνταγματική αναθεώρηση; Ήταν άραγε αυτές οι πιο κρίσιμες διαρθρωτικές μεταβολές για την αλλαγή ▫ παραδείγματος' στην κρατική οργάνωση και λειτουργία ή μήπως κάποιες μικρές ή μεσαίες έστω, στην εμβέλειά τους, μεταρρυθμίσεις που, αν δεν απορροφώνται από το ▫ σύστημα', πάντως δεν το επηρεάζουν αποφασιστικά;

Οι ρεαλιστές και ακόμα περισσότερο οι απαισιόδοξοι υποστηρίζουν το δεύτερο. Φαίνεται όμως ότι πρέπει να έχει κανείς μεγάλη δόση εφησυχασμού και αισιοδοξίας για να αποδεχθεί το πρώτο.»

* Το Civilitas.GR και ο «ΔΗΜΟΣΙΟΣ ΥΠΑΛΛΗΛΟΣ» προτίθενται να απομακρύνουν το κείμενο αυτό από την Ιστοσελίδα τους, εάν η αναδημοσίευσή του προσβάλλει κεκτημένα πνευματικά ή εμπορικά δικαιώματα (info@civilitas.gr)